

Національна академія наук України
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: теоретико-правові засади

Монографія

За загальною редакцією
Н. М. Пархоменко

ЮРІНКОН ІНТЕР

Київ – 2025

УДК 340.13-048.34(477)(02)=111
О-66

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
протокол № 18 від 26 грудня 2024 р.*

Рецензенти:

А. М. Колодій –
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України;

С. Д. Гусарєв –
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України;

В. А. Дудченко –
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України.

Оптимізація правотворчої діяльності: теоретико-правові засади:
О-66 монографія / за заг. ред. Н. М. Пархоменко. Київ: Юрінком Інтер, 2025.
512 с.

ISBN 978-966-667-884-6

Монографію присвячено дослідженню сучасних підходів до визначення концептуальних та методологічних засад правотворчого процесу, його модернізації та оптимізації, корегуванню стратегічного напрямку правового впливу та отримання очікуваного суспільством результату.

Окрім того, визначено онтологічно-гносеологічні засади та чинники оптимізації правотворчої діяльності, охарактеризовано правотворчу діяльність як правову категорію та різновид юридичної діяльності; розкрито зміст принципів правотворчої діяльності та її моральні засади; досліджено сутнісні характеристики правових прогалин як результату правотворчої помилки; проаналізовано види правотворчої діяльності; визначено шляхи підвищення ефективності правотворчості в умовах воєнного стану та євроінтеграції; охарактеризовано функції правотворчої діяльності тощо.

Монографія розрахована на широке коло читачів, серед яких – науковці, суб'єкти правотворчості, політики, юристи-практики, докторанти, аспіранти, широкий загал громадянського суспільства.

УДК 340.13-048.34(477)(02)=111

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-884-6

© Колектив авторів, 2025
© Юрінком Інтер, 2025

National Academy of Sciences of Ukraine
Institute of State and Law named
after V. M. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine

**OPTIMIZATION
OF LAW-MAKING ACTIVITY:
theoretical and legal
foundations**

Monograph

Edited by
N. M. Parkhomenko

ІОПІHKOM ІНTEП

Kyiv – 2025

UDK 340.13-048.34(477)(02)=111
O-66

*Recommended for printing
by the Academic Council of the Institute of State
and Law named after V. M. Koretsky
of the National Academy of Sciences of Ukraine.
Minutes No. 18 dated December 26, 2024*

Reviewers:

A. M. Kolodiy–

Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Honored Lawyer of Ukraine;

S. D. Gusarev –

Doctor of Law, Professor Honored Lawyer of Ukraine;

V. A. Dudchenko –

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine.

Optimization of law-making activity: theoretical and legal foundations:

O-66 monograph / general editor N. M. Parkhomenko. Kyiv: Yurincom Inter, 2025.
512 c.

ISBN 978-966-667-884-6

The monograph is devoted to the study of modern approaches to determining the conceptual and methodological foundations of the law-making process, its modernization and optimization, adjusting the strategic direction of legal influence and obtaining the result expected by society.

In addition, ontological and epistemological principles and factors of optimization of law-making activity are defined, law-making activity is characterized as a legal category and a kind of legal activity; the content of the principles of law-making activity and its moral principles are disclosed; the essential characteristics of legal gaps as a result of a law-making error are investigated; types of law-making activities are analyzed; identified ways to increase the effectiveness of law-making in the conditions of martial law and European integration; characterized the functions of law-making activities, etc.

The monograph is intended for a wide range of readers, including scientists, subjects of law-making, politicians, practicing lawyers, doctoral students, graduate students, and the general public of civil society.

UDK 340.13-048.34(477)(02)=111

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-884-6

© Author's collective, 2025

© Yurincom Inter, 2025

Автори

Н. М. Пархоменко – д.ю.н., проф., член-кор. НАН України – керівник авторського колективу
(частина I, розділ 4; частина II, розділи 1, 5);

О. В. Скрипнюк – д.ю.н., проф., академік НАПрН України (передмова);

Н. М. Оніщенко – д.ю.н., проф., академік НАПрН України
(частина III, розділ 1);

В. Ф. Сіренко – д.ю.н., проф., член-кор. НАН України
(частина II, розділ 2);

Є. Б. Кубко – д.ю.н., проф., член-кор. НАПрН України
(частина III, розділ 2);

С. В. Бобровник – д.ю.н., проф. (частина II, розділ 3);

В. І. Риндюк – д.ю.н., проф. (частина I, розділ 8);

Т. С. Подорожна – д.ю.н., проф. (частина II, розділ 6);

О. С. Котуха – к.ю.н., проф. (частина II, розділ 6);

Т. І. Тарахонич – к.ю.н., ст.н.сп. (частина I, розділ 3;
частина II, розділ 5);

О. Л. Богініч – к.ю.н., ст.н.сп. (частина II, розділ 2);

О. Л. Львова – к.ю.н., ст.н.сп. (частина I, розділ 6);

С. О. Сунегін – к.ю.н. (частина I, розділ 1; частина III, розділ 3);

І. С. Окунев – к.ю.н. (частина III, розділ 3);

О. С. Волохов – к.ю.н. (частина I, розділ 7);

Н. О. Клещенко – к.ю.н. (частина I, розділ 5; частина 2, розділ 4);

В. Ю. Васецький – к.ю.н. (частина III, розділ 5).

Authors

N. Parkhomenko – Doctor of Law, Professor, member-cor. NAS of Ukraine – head of the team (*part I, section 4; part II, sections 1, 5*);

O. Skrypnyuk – Doctor of Law, Professor, academician NALS of Ukraine (*introduction*);

N. Onishchenko – (Doctor of Law, Professor, academician NALS of Ukraine (*part III, section 1*);

V. Sirenko – Doctor of Law, Professor, member-cor. NALS of Ukraine (*part II, section 2*);

E. Kubko – Doctor of Law, Professor, member-cor. academician NALS of Ukraine (*part III, section 2*);

S. Bobrovnyk – Doctor of Law, Professor (*part II, section 3*);

V. Ryndiuk – Doctor of Law, Professor (*part I, section 8*);

T. Podorozhna – Doctor of Law, Professor (*part II, section 6*);

A. Kotukha – Ph.D., Professor (*part II, section 6*);

T. Tarakhonych – Ph.D., senior researcher (*part I, Section 3; part II, section 5*);

O. Bohinich – Ph. D., st.n. sp. (*part II, section 2*);

O. Lvova – Ph.D., st.n.sp. (*part I, section 6*);

S. Suniehin – Ph.D. (*part I, Section 1; part III, section 3*);

I. Okuniev – к.ю.н. (*part III, section 3*);

O. Volohov – Ph.D. (*part I, section 7*);

N. Kleshchenko – Ph.D. (*part I, section 5; part 2, section 4*);

V. Vasetsky – Ph.D. (*part III, section 5*).

Зміст

Передмова	11
-----------------	----

ЧАСТИНА I

Концептуальні засади правотворчої діяльності на сучасному етапі	19
--	-----------

<i>Розділ 1. Форма та зміст правотворчої діяльності: філософсько-правове осмислення у світлі реалій сучасного розвитку</i>	<i>21</i>
--	-----------

<i>Розділ 2. Феномен правотворчості: онтологічний та гносеологічний модули пізнання</i>	<i>86</i>
---	-----------

<i>Розділ 3. Методологічні засади правотворчої діяльності</i>	<i>107</i>
---	------------

<i>Розділ 4. Ціннісні засади права та правотворчої діяльності в умовах воєнного стану</i>	<i>124</i>
---	------------

<i>Розділ 5. Тенденції розвитку принципів правотворчої діяльності</i>	<i>145</i>
---	------------

<i>Розділ 6. Моральний вимір правотворчості як фактор її оптимізації</i>	<i>167</i>
--	------------

<i>Розділ 7. Міжнародні стандарти у сфері правотворчості та формування ефективного законодавства</i>	<i>192</i>
--	------------

<i>Розділ 8. Функції сучасної правотворчої діяльності органів публічної влади: питання теорії та практики</i>	<i>215</i>
---	------------

ЧАСТИНА II

Інструменталізм правотворчості та детермінанти її ефективності	245
---	------------

<i>Розділ 1. Правотворчість як форма діяльності держави в сфері права та реалізації її функцій: концептуальний вимір</i>	<i>247</i>
--	------------

<i>Розділ 2. Забезпечення відповідності законодавства України як одне із завдань правотворчості</i>	<i>263</i>
---	------------

<i>Розділ 3. Компроміс і конфлікт як стимулятори правотворчості</i>	<i>288</i>
---	------------

<i>Розділ 4. Трансформація видів правотворчої діяльності на сучасному етапі.....</i>	<i>311</i>
<i>Розділ 5. Правовий моніторинг як засіб оптимізації законодавства: сутнісні особливості та потенційні спроможності.....</i>	<i>335</i>
<i>Розділ 6. Цифровізація правотворчої діяльності: застосування інноваційних технік та технологій.....</i>	<i>349</i>
ЧАСТИНА ІІІ	
Правотворча діяльність: праксеологічний вимір	367
<i>Розділ 1. Актуальні проблеми нормотворчих практик в Україні: полемічний огляд</i>	<i>369</i>
<i>Розділ 2. Правотворчість і юридична практика в контексті соціальної ефективності права</i>	<i>396</i>
<i>Розділ 3. Правове регулювання як результат правотворчості: питання ефективності та прогалин</i>	<i>420</i>
<i>Розділ 4. Недійсність та неефективність правових актів як дефект правотворчості.....</i>	<i>460</i>
<i>Розділ 5. Історичні аналогії розвитку правотворчої діяльності та сучасні виклики</i>	<i>491</i>

Content

Introduction	15
PART I	
Form and content of law-making activity: philosophical and legal consideration in the light of realities of modern development	19
<i>Chapter 1. Form and content of law-making activity: philosophical and legal consideration in the light of realities of modern development</i>	21
<i>Chapter 2. The phenomenon of law-making: ontological and epistemological modes of cognition</i>	86
<i>Chapter 3. Methodological foundations of law-making activity</i>	107
<i>Chapter 4. Value Principles of Law and Law-Making Activity under Martial Law</i>	124
<i>Chapter 5. Trends in the development of principles of law-making activity</i>	145
<i>Chapter 6. Moral dimension of law-making as a factor of its optimization</i>	167
<i>Chapter 7. International standards in the field of law-making and formation of effective legislation</i>	192
<i>Chapter 8. Functions of modern law-making activity of public authorities: issues of theory and practice</i>	215
PART II	
Instrumentalism of law-making and determinants of its effectiveness	245
<i>Chapter 1. Lawmaking as a form of state activity in the field of law and the implementation of its functions: conceptual dimension</i>	247
<i>Chapter 2. Ensuring compliance with the legislation of Ukraine as one of the tasks of law-making</i>	263

Content

<i>Chapter 3. Compromise and conflict as stimulants of law-making.....</i>	288
<i>Chapter 4. Transformation of types of law-making activity at the present stage</i>	311
<i>Chapter 5. Legal monitoring as a means of optimizing legislation: essential features and potential capabilities</i>	335
<i>Chapter 6. Digitalization of law-making activity: application of innovative techniques and technologies.....</i>	349
PART III	
Law-making activity: praxeological dimension.....	367
<i>Chapter 1. Actual problems of rule-making practices in Ukraine: polemical review</i>	369
<i>Chapter 2. Law-making and legal practice in the context of social effectiveness of law.....</i>	396
<i>Chapter 3. Legal regulation as a result of lawmaking: issues of efficiency and gaps</i>	420
<i>Chapter 4. Invalidity and inefficiency of legal acts as a defect of law-making activity</i>	460
<i>Chapter 5. Historical analogies of the development of law-making activity and modern challenges</i>	491

Передмова

В умовах стрімких динамічних трансформацій, глобалізаційних процесів і технологічних проривів, а також одночасного посилення кризових реалій суспільно-державного розвитку дослідження проблематики правотворчої діяльності зумовлюється не лише суто теоретичним інтересом, а й важливими практичними завданнями, що визначають стабільність прогресивного поступу сучасних держав та їх здатність адекватно й ефективно протистояти сучасним викликам та загрозам. Адже розробка нових законів і удосконалення чинних нормативно-правових актів потребує обов'язкового врахування низки соціальних, економічних та інших чинників – від внутрішньополітичної ситуації до безпрецедентної кризи сучасного світового порядку, від розвитку технологій до відповідних соціокультурних трансформацій. У цих умовах правотворчість, яка виступає основою правопорядку, набуває особливої значущості, відображаючи не лише прагнення держави створити ефективно функціонуючу правову систему, а й забезпечити стабільність функціонування та розвитку як відповідних інститутів громадянського суспільства, так і окремої особистості.

Правотворчість – це не просто процес створення законів та інших нормативно-правових актів, а динамічна, багатоаспектна та багаторівнева діяльність, яка безпосередньо впливає на всю систему публічного управління, стабільність правового та соціального розвитку. В умовах посилення кризових тенденцій сучасного світового розвитку, технологічного прогресу та різномірних комунікативних трансформацій правотворча діяльність потребує особливої уваги та наукового осмислення. Саме в умовах сьогодення правотворчість перебуває на авансцені боротьби за мирне співіснування людства в сучасному світі, за забезпечення та захист права кожної людини на мирне життя в суспільстві, в якому відбуваються швидкі та часто непередбачувані зміни. Вплив глобальних викликів і загроз, зокрема, таких, як криза сучасного міжнародного правопорядку та цілком реальна ймовірність початку третьої світової війни із застосуванням ядерної та іншої зброї масового ураження, економічна нестабільність, природні катаклізми,

техногенні та екологічні катастрофи, безпосередньо зумовлює перегляд та актуалізацію законодавства.

Крім цього, сучасний технологічний прогрес – від штучного інтелекту до біотехнологій і цифрових трансформацій – також диктує необхідність забезпечення своєчасної та відповідної адаптації правових норм до нових реалій. Більше того, автоматизація багатьох соціальних процесів, у тому числі правових, вплив штучного інтелекту, а також нові форми соціальних комунікацій, вимагають розробки нових доктринальних підходів до розуміння процесу створення правових норм та його практичної реалізації. Адже вказаний процес дедалі більше набуває складного характеру, вимагаючи тим самим забезпечення більшої ефективності від здійснення правового моніторингу та систематизації законодавства.

Наведені реалії ставлять перед сучасними суб'єктами правотворчої діяльності не лише теоретичні, а й суто прикладні питання, серед яких: як забезпечити правову визначеність в умовах постійних і швидких соціальних та інших змін? як створити правову систему, яка буде здатною ефективно протистояти сучасним викликам і загрозам, а також мінімізувати їх негативний вплив на суспільство та громадян? як законодавці повинні враховувати ці глобальні виклики, не відхиляючись при цьому від основної мети функціонування та розвитку демократичних правових систем – забезпечення та захист прав і свобод людини?

Саме тому в цій монографії переосмислюється не лише теоретична основа правотворчості, а й практичні аспекти її функціонування. Автори монографії, які є провідними вченими України насамперед у галузі теорії держави і права, звернули увагу на важливість таких понять, як правова визначеність, прогалини в правовому регулюванні та їх вплив на юридичну практику, принципи правотворчості та її види, упорядкування законодавства тощо. Серед проблем, що досліджуються у монографії, є також питання співвідношення форми та змісту правотворчої діяльності, ціннісні та моральні засади правотворчості, а також тенденції її сучасного розвитку.

Крім цього, важливою складовою цього дослідження є питання трансформації правотворчої діяльності в умовах заострення кризових реалій різних сфер суспільних відносин,

оскільки традиційні підходи до розуміння сутності, природи та ознак правотворчості, її принципів та призначення тощо, нерідко виявляються недостатньо ефективними в умовах широкомасштабної нестабільності. У зв'язку із цим особлива увага в монографії приділяється проблемам удосконалення, упорядкування та моніторингу законодавства, систематизації нормативно-правових актів та створення ефективних механізмів подальшої реалізації правової реформи в Україні. Досліджуються також найважливіші аспекти, пов'язані з теоретико-прикладними проблемами забезпечення ефективності правового регулювання та подолання правових прогалин, які ставлять під загрозу справедливість правових норм, а отже, їх належне практичне здійснення.

Значущість усіх наведених вище питань складно переоцінити, оскільки правотворча діяльність справляє безпосередній вплив на якість життя громадян, на функціонування інститутів публічної влади та розвиток усього суспільства. Ефективна правотворчість – це запорука стабільного прогресу в усіх сферах і галузях суспільного життя. Саме тому правотворчі рішення на будь-якому владному рівні повинні бути не лише технічно досконалими, а й морально обґрунтованими або такими, що відображають, відтворюють у своєму змісті такі фундаментальні соціальні цінності, як свобода, відповідальність, справедливість, гуманізм тощо.

Пропонована монографія адресована широкому колу читачів – від наукових співробітників, викладачів, аспірантів і докторантів до представників органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних діячів, громадських активістів, а також усім тим, хто зацікавлений у створенні ефективно функціонуючого, справедливого та адаптивного правопорядку.

Автори монографії сподіваються, що пропонована праця слугуватиме важливим внеском у доктринальне осмислення правотворчої діяльності в нових умовах. Її результати можуть стати основою для здійснення наступних наукових досліджень, а також практичним орієнтиром для тих суб'єктів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням правового регулювання в умовах посиленої нестабільності та невизначеності. Реалії сучасного світового розвитку, коли правові системи демократичних держав зазнають серйозних випробувань, а їх адаптація до

нових викликів стає дедалі більш значущим та необхідним завданням забезпечення прогресивного майбутнього, розуміння процесів правотворчості та їх ключових проблем є необхідним для всіх, хто прагне зробити свій внесок у розбудову справедливої та ефективно функціонуючої правової, соціальної держави.

Монографія являє собою спробу не лише систематизувати накопичені знання та досвід у сфері правотворчості, а й виробити теоретичні та практичні рекомендації, які допоможуть створити таку правову систему, яка буде здатною своєчасно та ефективно реагувати на виклики часу. Проблеми правотворчої діяльності, як і правова система загалом, завжди перебувають у процесі розвитку і трансформацій, а представлена монографія – крок до більш ґрунтовного осмислення та розуміння цих процесів.

Олександр Скрипнюк,
*директор Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
академік НАПрН України*